Leesvaardigheid in Nederland: van analyse naar actie

Position paper Cristel Wieman, bestuurder Stichting Klasse en voorzitter Kennistafel Effectief eesonderwijs ten behoeve van rondetafelgesprek 25 november 2026

De publicatie van de PISA 2025-resultaten bevestigt wat veel scholen, leraren en onderzoekers al langer zien: de leesvaardigheid van Nederlandse leerlingen staat onder druk. Tegelijkertijd bieden de resultaten een kans om het debat te verleggen van zorg naar perspectief. De belangrijkste vraag is niet langer óf er een probleem is, maar wat nodig is om duurzaam verbetering te realiseren. Mijn centrale boodschap is dat de dalende leesvaardigheid geen gevolg is van één oorzaak en daarom ook niet met één maatregel kan worden opgelost. We moeten voorkomen dat iedere nieuwe PISA-uitkomst leidt tot een nieuwe interventie of beleidsimpuls. Juist de opeenstapeling van losse maatregelen heeft het onderwijsveld de afgelopen jaren onvoldoende verder geholpen. Wat nodig is, is een langdurige en samenhangende aanpak, gebaseerd op wat onderzoek en praktijk inmiddels overtuigend laten zien. Deze conclusie is uitgewerkt in het advies van de Kennistafel Effectief Leesonderwijs (2026)[1], waarin de actuele kennis uit onderzoek en de expertise van professionals uit onderwijs en wetenschap is samengebracht. De Kennistafel verbindt onderzoekers, leraren, schoolleiders, bestuurders, beleidsmakers en leesexperts.

De afgelopen decennia is het leesonderwijs in Nederland sterk beïnvloed door een focus op leesstrategieën, methodegebruik en toetsresultaten. Daarmee is vaak onvoldoende aandacht gebleven voor het belangrijkste doel van lezen: betekenis verlenen aan teksten, kennis opbouwen en deelnemen aan de wereld om ons heen. Tegelijkertijd heeft de digitalisering geleid tot veranderende leesgewoonten. Jongeren lezen veel, maar vaak kort, versnipperd en oppervlakkig. Voor diep lezen, geconcentreerde aandacht en het verwerken van complexe teksten is steeds minder ruimte. De PISA-resultaten moeten daarom niet uitsluitend worden gezien als een onderwijsvraagstuk. Zij zijn ook een weerspiegeling van bredere maatschappelijke ontwikkelingen. Ontlezing, schermgebruik, veranderende vrijetijdsbesteding en afnemende leescultuur beïnvloeden de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Dat betekent dat een effectieve aanpak verder moet reiken dan het klaslokaal alleen.

Tegelijkertijd is er reden voor optimisme. De afgelopen jaren is de kennisbasis over effectief leesonderwijs aanzienlijk versterkt. Onderzoek laat zien dat leesvaardigheid groeit wanneer leerlingen regelmatig betekenisvolle teksten lezen, wanneer lezen wordt verbonden met schrijven en spreken en wanneer het onderwijs gericht is op kennisontwikkeling. Begrijpend

[1] Kennistafel Effectief Leesonderwijs. 2026_Adviesnotitie-PISA_Kennistafel-Effectief-Leesonderwijs-definitief.pdf

lezen is niet primair een verzameling strategieën, maar ontstaat wanneer leerlingen beschikken over voldoende taal, woordenschat, achtergrondkennis en motivatie om teksten te begrijpen.

Dat vraagt op schoolniveau om een aantal duidelijke keuzes. Lezen moet een centrale plaats krijgen in het curriculum. Leerlingen moeten dagelijks in aanraking komen met rijke teksten en boeken van hoge kwaliteit. Taalvaardigheden dienen niet geïsoleerd maar in samenhang te worden ontwikkeld. Daarnaast verdienen leraren ondersteuning bij het verdiepen van hun vakkennis over lezen, taalontwikkeling en jeugdliteratuur. Goed leesonderwijs begint immers bij goed toegeruste professionals. Ruim dertig Inspiratiescholen[2] van de Kennistafel Effectief Leesonderwijs laten zien dat effectieve verbetering van de leesvaardigheid mogelijk is. Zij behalen bovengemiddelde leesresultaten en fungeren als praktijkvoorbeelden voor andere scholen. Ze delen hun kennis, ervaringen en expertise met scholen die hun leesonderwijs verder willen versterken.

Vanuit nationaal perspectief is vooral consistentie van belang. Curriculum, toetsing, ondersteuning, lerarenopleidingen en toezicht moeten dezelfde richting uitwijzen. De huidige curriculumactualisatie biedt kansen. Grijp dit traject aan om tot samenhangend beleid te komen en zorg voor toereikende én duurzame ondersteuning voor scholen om de kwaliteitsimpuls die het curriculum biedt te kunnen oppakken. Scholen kunnen alleen duurzaam investeren in verbetering wanneer zij niet steeds worden geconfronteerd met wisselende verwachtingen en prioriteiten. Het verbeteren van leesvaardigheid vraagt om een langdurige aanpak. Resultaten worden niet zichtbaar binnen één kabinetsperiode, maar vragen om jarenlange, gezamenlijke inspanning. Sterk leesonderwijs ontstaat niet uitsluitend in de klas. Schoolleiders en bestuurders spelen een cruciale rol door lezen zichtbaar prioriteit te geven, investeringen mogelijk te maken en te zorgen voor samenhang tussen curriculum, professionalisering, kwaliteitszorg en leescultuur.

Daarnaast verdient de maatschappelijke leescultuur nadrukkelijk aandacht. Bibliotheken, ouders, kinderopvang, scholen en culturele instellingen spelen gezamenlijk een rol bij het stimuleren van lezen. Kinderen ontwikkelen een positieve leesidentiteit wanneer zij zowel thuis als op school ervaren dat lezen waardevol, betekenisvol en plezierig is. Investeren in leesbevordering is daarom niet alleen een onderwijsinvestering, maar ook een investering in burgerschap, kansengelijkheid en maatschappelijke participatie.

De belangrijkste les uit PISA 2025 is daarmee tweeledig. Enerzijds laat het onderzoek zien dat de huidige situatie aanleiding geeft tot zorg. Anderzijds beschikken we inmiddels over voldoende

[2] https://www.platformsamenonderzoeken.nl/inspiratiescholen/

kennis om gericht te handelen. De uitdaging ligt niet langer in het vinden van nieuwe oplossingen, maar in het consequent toepassen van wat we al weten. Als we erin slagen om als overheid, onderwijssector en samenleving gezamenlijk te investeren in een rijke leescultuur en sterk leesonderwijs, dan is verbetering mogelijk. De vraag is niet of het tij kan keren, maar of wij bereid zijn om de noodzakelijke keuzes langdurig vol te houden.

Bronnen

1. Kennistafel Effectief Leesonderwijs. 2026_Adviesnotitie-PISA_Kennistafel-Effectief-Leesonderwijs-definitief.pdf
2. https://www.platformsamenonderzoeken.nl/inspiratiescholen/